

SECTIO II.

Quæ fuerint causæ resurrectionis Christi.

1. In hac quæstione breviter discurrendum est per omnia causarum genera, in quibus aliquid explicandum occurrerit. Nam de materiali et formali nihil est quod dicamus, cum jam positum sit, idem corpus, et majori ratione eandem animam ad hanc resurrectionem convenisse; dicendum ergo est de causa finali et efficiente, vel morali, ut est meritoria, vel physica principali, et instrumentali, seu ministeriali.

2. *Finis resurrectionis Christi quæ.* — *Resurrectio ad Christi gloriam et exaltationem ordinata.* — Primo igitur ad explicandam finalem causam adduci possunt rationes omnes, propter quas D. Thomas supra probavit, factam esse Christi resurrectionem. Nam omnes illæ, atque in universum utilitates omnes quas dicunt Sancti provenisse nobis ex resurrectione, finalem causam continent resurrectionis Christi, et omnes continentur sub illo verbo, quo dicitur Christus propter nos homines resurrexisse, sicut et mortuus esse. Et hæc spectat illud Pauli ad Rom. 4: *Resurrexit propter justificationem nostram*; et illud Gregorii Nazian., orat. 1: *Resurrectio propter resurrectionem*, id est, resurrectio Christi propter nostram resurrectionem. Sed ultra hoc addendum est, licet Christus propter nos resurrexerit, primo tamen ac per se propter se, suamque gloriam resurrexisse. Itaque, sicut in priori tomo dicebamus Verbum propter redemptionem nostram carnem assumpsisse, et nihilominus primo ac per se voluisse incarnari propter excellentiam tanti mysterii, et ut sese perfectissimo modo creaturis communicaret, ad eundem modum nunc dicimus Christi resurrectionem ita fuisse a Deo ad nostrum commodum ordinatam, ut tamen per sese fuerit intenta propter ipsius Christi gloriam et exaltationem. Primo quidem, quia erat debita Christo Domino, propter majestatem Verbi in illo corpore inhabitantis, propter quod dixit Petrus, Act. 2, *impossibile fuisse Christum teneri ab inferno*, seu a morte, ita exponens illud Psalm.: *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem*. Non enim decebat admirabilem sanctificationem illius corporis per conjunctionem ineffabilem ad ipsam sanctitatem per essentiam, ut vita et conjunctione ad suam animam diu orbaretur. Unde Atha-

nasius, l. de Incar. Verbi Dei et corp. ejus adventu, dicit, *eum, qui Dominici corporis resurrectionem non credit, non satis intelligere vires Verbi, Sapientiæque Dei. Nam, si verum est eum corpus assumpsisse, eaque quæ corporis propria sunt, vindicasse, quid de corpore, quæso, statuere debuit, aut quo fine tandem illud consumere, cum semel intra corporis viscera receptus esset? Ut enim non moreretur, fieri non poterat, quia pro omnibus erat in mortem offerendum; ut autem extinctum maneret, neque id fieri debuit, eo quod vitæ sacrarium esset. Unde revixit per suam, quæ in ipso erat, vitam.* Similia repetit inferius, ubi inter alia inquit: *Quomodo Dominus ex toto vitam se esse demonstrasset, nisi id quod mortale erat, vivificasset?* Et sermone 2 contra Arian., in hunc modum exponit illud ad Philip. 2: *Propter quod et Deus exaltavit illum.* Refert enim particulam illam, *propter quod*, ad præcedentia verba: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, etc. Nam, cum dixisset* (inquit): *Humiliavit semetipsum usque ad mortem, statim subintulit: Propter quod et Deus exaltavit illum, cupiens ostendere quod etsi sicut homo mortuus fuerit, attamen ut vita exaltatus sit resurrectione; et infra: Cur hic solus ex mortuis integer resurrexerit, causa ea est quam Paulus priori loco statuit; quod cum Deus esset, homo factus sit, qui e caelo, et caelestis appellatur, eo quod Verbum de caelo descenderit, ideoque sub imperio mortis detineri non potuit. Nam etsi humiliavit seipsum, sinens suum corpus usque ad mortem procedere, nihilominus tamen illud e terris exaltavit, propterea quod in illo erat Filius Dei.*

3. *Resurrectio Christo ratione unionis hypostaticæ quomodo debita.* — Secundo hoc explicatur, quia ratione hypostaticæ unionis, et ex gloria animæ, debita erat corpori Christi vita perpetua ac gloriosa; quod autem aliquando fuerit mortale, factum est ex dispensatione propter nostram salutem; ergo consummata nostra salute per Christi mortem, eisdem rationibus debebatur illi corpori vita gloriosa per se ac propter se, etiam si nobis non esset utilis ac necessaria ejus resurrectio. Unde merito dixit Athanasius, dicto libro de Incar. Verbi, resurrexisse Christum, *ut ostenderet non ex imbecillitate mortuum esse, sed ad extinguendam mortem, qua prostrigata, quid reliquum erat, nisi ut in trophæum devictæ mortis excitaretur?* Quocirca, si hæc intrinseca causa resurrectionis Christi perpendatur, excitandus fuisset Christus statim, ac

redemptionem nostram per mortem consummavit. Et ideo (ut infra videbimus) docent Patres dilationem resurrectionis omnino fuisse propter nos, ut de veritate mortis evidentius constaret; hac vero causa et necessitate finita, statim (ut ita dicam) ab intrinseco rediisse ad vitam, multo magis quam reducatur aqua ad pristinam frigiditatem, impedimento ablato. Quomodo dixit Athanasius, ep. ad Epict.: *Corpus mortalis naturæ per Verbum, quod in ipso erat, supra naturam resurrexit.* Sicut ergo aqua, ablati impedimentis, natura sua fit frigida, primo quidem propter seipsam, quia hæc est naturalis dispositio quam ejus forma requirit, deinde ut res alias frigefacere possit, ita Christi corpus, ablata mortis necessitate, quasi ab intrinseco ad vitam revocatum est, et gloriam sibi connaturalem accepit. Primo quidem propter se, quia hic status erat illi debitus ratione unionis, et secundum ordinem divinæ prædestinationis per se primo intentus; deinde vero propter nostram utilitatem, ut supra explicatum est. Unde etiam egregie addit Petrus Chrysost., serm. 78 et 81, resurrexisse Christum propter creaturarum omnium, seu totius universi exaltationem ad novam pacem et tranquillitatem: *Orbem* (inquit) *totum pristinum reformat in corpus, ut quem sibi taliter viderat esse compassum, suam secum suscitarer ad gloriam.* Atque hæc de finali causa.

4. *Christus resurrectionem suam quando meruerit.* — Secundo, de causa meritoria certum est Christum Dominum fuisse causam meritoriam suæ resurrectionis, ut docet D. Thomas, art. 4, ad 2; et latius diximus in priori tomo, disp. 40, sect. 3. Hic vero inquiri poterat quando hoc meruerit. Quidam enim ausi sunt dicere, Christum hoc meruisse post mortem per descensum animæ ad inferos. Nam, *qui descendit, ipse est et qui ascendit*, et descensu exaltationem meruit. Neque enim illud opus fuit minoris charitatis et humilitatis, quam cætera quæ in vita gessit. Sed hæc sententia conficta est sine fundamento. Ostendimus enim in priori tomo, disp. 39, sect. 3, tempus merendi in Christo Domino, sicut et in aliis omnibus hominibus, fuisse finitum in morte. Tum etiam quia Scriptura morti et passioni Christi tribuit meritum resurrectionis. Quia, licet per totam vitam, illam meruerit, tamen in morte hoc meritum consummavit. Unde Paulus, ad Phil. 2, cum dixisset: *Factus obediens usque ad mortem*, subdidit: *Propter quod, etc.*; non ergo post mor-

tem, sed usque ad mortem hoc meruit. Quapropter Augustinus, tract. 104 in Joann.: *Humilitas passionis meritum* (inquit) *est resurrectionis.* Oportebat quippe ut ipsum corpus esset organum ac instrumentum meriti suæ resurrectionis et exaltationis. Alia de hac re adduximus prædicto loco, et supra, in commentario articuli 1. Quædam vero difficultas hic occurrebat de unione hypostatica totius humanitatis, quæ, dissoluta humanitate, in morte fuit amissa, et consequenter in resurrectione reparata (propter quod videtur dixisse Petrus Chrysost., serm. 80: *Resurgens a mortuis, Christus resumpsit hominem, non reliquit*), de hac, inquam unione occurrebat difficultas, an habuerit etiam causam meritoriam. Sed eam sufficienter attingimus priori tomo, disp. 40, sect. 4.

5. *Propria virtute a mortuis Christus resurgit.* — Tertio, de causa efficiente principali satis constat ex supradictis, solum Deum potuisse esse causam resurrectionis Christi. Nam quoad hoc eadem est ratio de Christo et de aliorum hominum resurrectione. Unde Act. 2 dicitur: *Quem Deus suscitavit a mortuis*; et ad Rom. 8: *Qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, vivificavit et mortalia corpora vestra.* Quia vero Christus ipse Deus est, vere etiam dicitur eundem Christum fuisse causam principalem suæ resurrectionis, non ut hominem, sed ut Deum: *Quia etsi crucifixus est ex infirmitate, vivit ex virtute Dei*, 1 ad Cor. ult. Et hoc modo intelligendum est, cum dicitur propria virtute resurrexisse, juxta illud Joann. 10: *Nemo tollit animam meam a me, sed ego pono eam, ut iterum sumam eam.* Et eodem modo dixit Leo Papa, ser. 1 de Resurr.: *Deitas, quæ ab utraque substantia non recessit, quod potestate divisit, potestate conjunxit.* Sic denique dixit Athanasius, loco citato, *corpus Christi surrexisse per Verbum quod in ipso erat.* Neque hic occurrit nova difficultas, supposito, quod supra ostensum est, divinitatem non fuisse separatam a corpore et anima tempore mortis.

6. *Anima Christi ut instrumentum Verbi suum corpus effective disposuit et organizavit ad sui resurrectionem.* — Quarto, de causa instrumentali physica solum inquiri potest, de ipsismet partibus humanitatis Christi, an effective concurrerint ad resurrectionem. Nam de omni alia creatura certum est non concurrisse, ut a fortiori constabit ex iis quæ dicemus in ultimo puncto. De humanitate vero

Christi, quæ est quædam integra natura, certum est non potuisse efficere resurrectionem, quia non supponebatur resurrectioni, sed ex illa potius consurgebat. De anima igitur et corpore dicendum est. Et imprimis distinguere oportet duplicem actionem in resurrectione intervenientem. Prior est corporis organizatio et dispositio; posterior, substantialis conjunctio animæ ad corpus. De priori probabilius videtur, animam Christi, ut instrumentum Verbi, effective disposuisse corpus suum, illudque aptasse ut ei uniretur. Quia ex unione ad Verbum habebat illa anima potestatem permanentem, et per modum habitus, ad efficienda hujusmodi miracula, ut in priori tomo late tractatum est. Ergo credendum est usam fuisse hac potestate in ordine ad suam resurrectionem, ut veluti condignum præmium redderet suo corpori tanquam socio suarum passionum, et instrumento meritorum; deinde quia Christus suo imperio disponebat alia hominum corpora quæ excitavit a mortuis, et in fine mundi concurret hoc modo ad efficiendam nostram resurrectionem. Ergo multo magis credendum est effecisse suam. An vero corpus etiam Christi, ut instrumentum Verbi, habuerit concursum physicum ad hujusmodi actionem, incertum est. Non enim fuit impossibile illud corpus seipsum effective disponere et organizare, vel per unam partem efficiendo in aliam, vel per easdem partes efficiendo in seipsas. Quia, cum non agant virtute naturali, sed obedientiali, non supponuntur habere formam quam efficiunt, nec formaliter, nec eminenter; et ideo non repugnat hoc modo fecisse in se formam et dispositionem, quam actu non habebant. At vero licet hoc sit possibile, non videtur tamen necessarium. Quia, cum corpus sit proprium subjectum hujus actionis, et causa materialis ejus, et aliunde anima potuerit esse sufficiens principium efficiens illius actionis in genere instrumenti, non videtur necessarium tribuere efficientiam corpori; imo convenientior ratio causandi videtur, ut unicuique propria causalitas fuerit attributa, actui et potentiae accommodata.

7. *Unio substantialis inter corpus et animam Christi in resurrectione instrumentaliter effecta.*—De posteriori actione, scilicet, unione substantiali corporis et animæ, juxta diversas sententias diversimode sentiendum est. Nam, si cum Henrico et aliis sentiamus, facta corporis organizatione, non requiri novam actionem extrinseci agentis, ut anima corpori

uniatur, consequenter dicendum est non fuisse necessariam novam instrumentariam actionem corporis aut animæ Christi ut inter se unirentur, sed facta miraculose organizatione corporis, applicataque illi anima secundum realem præsentiam, quæ per mutationem localem fieri potuit, statim naturali quadam vi unitam fuisse. Quæ opinio probabilis est, ut supra diximus. Si autem cum communi sententia asseramus, præter corporis organizationem, requiri ut Deus speciali efficientia et actione uniat animam corpori, dici consequenter ac probabiliter potest, tam corpus quam animam fuisse instrumentum ad hujusmodi actionem efficiendam. Quo sensu potest intelligi quod D. Thomas infra dicit, a. 4, ad 3, corpus, scilicet, et animam se mutuo resumpsisse virtute divina. Nam, licet ipse non satis explicet an loquatur de actione instrumentali animæ et corporis, vel de principali actione divinitatis unitæ animæ et corpori, tamen de utraque potest commode intelligi. Præsertim cum ipse sentiat requiri ad hanc unionem, specialem actionem et efficientiam. Nam, hoc posito, nulla est ratio ob quam negemus hanc instrumentalem effectioem, cum ratione unionis debita sit, cumque aliæ rationes, in superiori membro factæ, hic etiam locum habeant. Quod vero hujusmodi effectioem tribuamus non solum animæ, sed etiam corpori, est hic specialis ratio. Quia unio mutua est corporis et animæ, et tam in anima quam in corpore dicit specialem quemdam modum; ergo fuit inter has partes mutua efficientia, qua altera veluti ad se traxit sibi que conjunxit alteram, et e contra. Neque circa hoc est ulla specialis difficultas, præter eas quæ alibi dictæ sunt de hac potentia miraculorum effectrice.

8. Quinto, de causa ministeriali inquiri hic potest, utrum Angeli aliquod ministerium exhibuerint ad præparandam materiam resurrectioni Christi. Quam dubitationem tractant Theologi, in 4, dist. 43 et 44, generatim de omnium resurrectione; in speciali vero de resurrectione Christi nullum verbum attingunt. In generali tamen definiunt ex doctrina Augustini, 3 de Trin., c. 4, in communi resurrectione Angelos aliquid esse ministraturos, colligendo cineres dispersos, et congregando illos in locum resurrectioni accommodatum. Ex hac autem generali doctrina, videtur idem esse dicendum de Christi resurrectione. Primo, quia est eadem necessitas. Nam etiam aliquæ partes materiæ reassumendæ in corpore Chri-

sti erant dispersæ, oportebatque ut in sepulchro congregarentur, scilicet, sanguis effusus, capilli capitis aut barbæ, et si fortasse aliquæ carnis et cutis particulæ flagellis aut aliis cruciatibus divulsæ fuerant, et si quæ aliæ partes materiæ, ante separatæ vel resolutæ a corpore Christi, iterum erant reassumendæ. Deinde est eadem ratio. Nam Deus administrat inferiora per media, juxta Augustinum, 3 de Trin., c. 4. Unde quod fieri commode potest per ministros Angelos, non oportet fieri a Deo immediate et per seipsum. Hæc autem actio, cum per solum localem motum fiat, aptissime fieri potuit per Angelos. Præterea, nostra resurrectio est ad imitationem resurrectionis Christi; ergo, sicut in nostra intervenit hoc ministerium Angelorum, ita verisimile est fuisse exhibitum in resurrectione Christi; nihil enim derogat perfectioni et excellentiæ illius resurrectionis. Nam si hominum ministerio factum est ut corpus Christi deponeretur de cruce, et collocaretur in sepulchro, cur non fuit etiam decentissimum ut sanguis, capilli ac reliqua, ministerio Angelorum in eodem sepulchro reponebantur? Etenim si homines potuissent, omnia illa colligerent et custodirent; quod ergo ii vel facere non potuerunt, vel non cogitarunt, convenienter per Angelos effectum fuit. Sicut etiam in partu Virginis pie sentiunt Cajetanus et alii, ministerio Angelorum puerum fuisse susceptum, et in manibus Virginis repositum. Quin etiam addit Cajetanus fuisse ab Angelis mundatum, et secundinas et alias sordes eorumdem ministerio fuisse separatas, alioque traductas; ergo, majori ratione dici potest, ante resurrectionem adhibuisse hoc ministerium. Et juxta hanc sententiam loquuntur aliqui in concionibus de Christi resurrectione, et nihil in ea est periculi vel absurdi, ut conjecturæ adductæ ostendunt.

9. *Ministerium Angelorum in Christi resurrectione perficienda nullum.*—Dicendum tamen est, in mysterio resurrectionis Christi nullam operam nullamque efficaciam Angelos adhibuisse, sed totum negotium resurrectionis peractum esse per efficientiam ipsius Christi, præsertim mediante anima. Hoc potest imprimis probari auctoritate negativa omnium veterum Patrum ac Scholasticorum. Omnes enim affirmant Christum virtute propria operatum esse resurrectionem suam, et nullus eorum mentionem fecit angelici ministerii; si autem illud agnovissent, non omnino illud tacuissent, sicut fe-

cerunt, de resurrectione aliorum hominum disputantes. Deinde potest sumi argumentum a simili ex D. Thoma, in 4, d. 8, q. 2, a. 3, ad 3, ubi, agens de Christi conceptione, dicit non fuisse conveniens ut illi creatura aliqua cooperaretur propter dignitatem Christi servandam. Quod clarius explicuit Alex. Alens., 4 p., q. 134, memb. 1, a. 2, in solutionibus argumentorum, qui expresse loquitur de hac ministeriali cooperatione, et quærit an potuerit virtus creata cooperari hoc modo in conceptione Christi, et respondet potuisse: *Sicut virtus (inquit) angelica cooperabitur resurrectioni corporum in generali resurrectione, non tamen decuit propter nimiam sublimitatem carnis, quia illa caro unienda fuit divinitati. Unde quod non sit ibi cooperata virtus creata, magis congruitatis fuit quam necessitatis.* Hæc vero congruitas eadem, vel major est in resurrectione. Nam eadem est sublimitas illius carnis, quæ non jam unienda, sed unita erat divinitati. Tertio, est optima congruentia, quia ubi est sufficiens, decens ac proportionatum principium proximum alicujus actionis, superfluum esset adhibere extrinsecum ministerium Angelorum; sed ita est in præsentia. Nam anima Christi Domini erat sufficiens principium, sicut ad disponendum corpus, ita etiam et ad colligendas partes quæ dispersæ erant, et addendum, si quid materiæ fortasse deerat. Quia virtus instrumentalis illius animæ has omnes actiones, ac multo plures complectebatur. Rursus erat illa anima maxime decens et proportionatum actionis hujusce principium, tum quia habebat curam illius corporis tanquam proprii; tum etiam quia erat velut divinus motor, sicut corpus illud erat divinum quoddam mobile propter unionem ad Verbum. Quarto, est alia conjectura, quia sanguis, capilli, et si quid aliud colligendum fuit ad Christi resurrectionem, id totum debuit collocari intra sepulchrum, et conjungi corpori, quoad fieri potuit, vel expediens fuit; hoc autem fieri non potuit virtute angelica, nisi vel removendo lapidem ab ostio sepulchri, vel aliqua ex parte illud dividendo; neutrum autem horum est asserendum. Usque ad resurrectionem enim Christi omnino clausum permansit sepulchrum, ut infra videbimus; non potuerunt ergo illa omnia intra sepulchrum reponi, nisi transeundo ab extremo ad extremum sine medio, vel penetrando corpora intermedia; neutrum autem horum fieri potuit naturali virtute Angelorum; ergo hoc ministe-